

Andreas Reichlin:
Pestilentz

Kullmann Tamás
kullmantamas.hu
2025.

ISBN: 978-615-82656-0-7

Pestilentz

büchlin / das da anzeigt Wie vil
wamit man sich vor der Pestilentz bewa-
ren soll Vñ ob ain mensch damit vergiffte
wurd / wie vñ mit was arzney er im helf-
fen mag. Gemacht von dem Hochgeler-
ten Maister Andres von Oberlingen der
arzney berümpften Doctor zc.

Item ain ander regiment / durch mai-
ster Andres Reichlin / auch Doctor der
arzney / gar maisterlich gesetzt.

R

1512.

Pestis

Könyvcske, amely bemutatja, hogyan védekezhetünk a pestises fertőzés ellen, valamint ha valaki azzal megmérgeztetik, milyen gyógyszerek használhatnak neki. Írta überlingeni András mester, az orvoslás nagyhírű doktora.

Egy másik kezelés Reichlin András mestertől, aki szintén az orvoslás kiváló doktora.

Tudni akarod, mi vihet téged a
Pestisbe, hogy őrizkedhess tőle?
Akkor vedd észbe mindazt, ami itt
következik és tedd meg vagy kerüld el
azokat.

Elsősor is ne paráználkodj.

Azon kívül óvakodj a jóllakástól.

Harmadszor, ne igyál vacsora után.

Negyedszer, mindennapi étkedbe tégy
ecetet.

Ötödször, ne egyél túl sok húslevest.

Hatodszor, óvakodj a nem kellőképpen
megsütött halaktól.

Hetedszer, kerüld el a városokat, ahol
a pestis pusztít.

Egy gyógyszer a pestisre: Véggy egy adag zsálya- és bodzalevelet, ugyanannyi fehér gyömbért, törd össze és a port keverd fehér borba. Tedd a tinktúrát egy edénybe és igyad kilenc napon át éhgyomorra, akkor bizonyosan ment maradsz a pestistől.

Egy másik gyógyszer: Véggy egy marék rutát és zsályát és egy lot málnát és szórd őket jó borba. Ha ezt itatod az emberekkel, akkor elkerüli őket a mérgezés.

Egy másik gyógyszer: Fogyassz éhgyomorra rutát, füget és diót, ez távol tartja a mérgezést.

Egy másik gyógyszer: Áztass egy szelet kenyeret ecetbe és fogyaszd el éhgyomorra, egy napra megóv a fertőzéstől.

Egy másik gyógyszer: Minden nap egyél éhgyomorra ecetben áztatott diót, ez jót tesz.

Egy másik gyógyszer: Véggy a kezédbe egy szál rutát, és út közben szagolgasd, és egyél is belőle.

Egy másik gyógyszer: Áztass egy szivacsot ecetbe, vedd kézbe és tartsd az orrod elé és inhalálj mélyeket.

Egy másik gyógyszer: Minden másnap vagy harmadnap igyál a vízeletedből egy mogyorónyi therjákkal vegyítve.

Egy másik gyógyszer: Akit a pestis megfertőzött, az érintett helyre tegyen therjából, mustármagból és bodzalevelekből készült borogatást.

Egy másik gyógyszer: Ha kiütött rajtad a kór, és kedves az életed, kerüld el a húsokat és a bort, kivéve, ha a hús ecetben főtt.

Egy másik gyógyszer: Ha a kelés a nyakad jobb oldalán jelentkezik, még abban az órában a jobb kar főerén érvágást kell végezni lehetőleg a hüvelykujjnál, de ha nem találod az eret, akkor a karodon. Ha a kelés a nyakad bal oldalán jelentkezik, ugyanazon az oldalon tégy, amint fent meg van írva.

Ha a jobb karodon érint, akkor az azonos oldali májvénát csapold, ha nem találsz az éret, akkor nyisd meg a kézen a kisujj mellett. Ha a bal karodon érint, akkor az azonos oldali lépvenát csapold, ha nem találsz az éret, akkor nyisd meg a kézen a kisujj mellett.

Ha a jobb lábodon érint, akkor a bokánál lévő éret vágd, ha nem találsz, akkor az öregujj mellett.

Mindig azon az oldalon kell az érvágást végezni, ahol a kelés először megjelenik. Fontos, hogy a duzzanat megjelenését követő órában megtörténjen az érvágás. Ne bámulj az égre és ne fürkészd a bolygók mozgását és addig ne egyél, ne igyál, és ne is fekiüdj le, amíg az érvágás meg nem történt. Ha nem tudtad az ereket azonnal megvágni vagy nem tették ezt meg neked, akkor, ha étlen és szomjan maradsz, tizenkét órán belül még

érdemes nekifogni. Tizenkét órán túl az érvágás már biztosan semmit sem használ.

Amint megtörtént az érvágás, fogyassz egy adag rózsavízbe kevert therjákat. Azután három órán keresztül maradj étlen és szomjan és igyekezzél ébren maradni. Reggel újra igyál a therjából és egyél hozzá egy diót, és figyeld, hogy megizzadsz-e tőle. A rózsavízbe kevert therjával itass át egy kendőt és helyezd a szívedre és a bal karodra. Ha a kendő kiszárad, áztasd át újra és ismételd a borogatást.

Egy másik kezelés, amit Reichlin András mester, az orvoslás doktora állított össze.

Ha egészséges akarsz maradni, akkor megfelelő időben négyszer végezz érvágást. Először a mérleg jegyében a kezeden a hüvelyk és mutatóujjad között vágj. A vadász jegyében a karodon medián vonalban vágj. Az ikrek jegyében a lábad kisujjánál vágj. A vízöntő jegyében a kéz kisujja mellett vágj. A négy érvágással egy hónapon belül végezned kell.

Naponta egyél fél lot gyömbért, fahéjat, hosszú borsot és muszka szőlőt. Végez pimpinellát, rutát, zsályát minden nap egy lottal. Egy quintlin mákot, szegfűszeget, cubebe borsot és peri magot, egy lot bodzabogyót, fél lot sáfrányt, az egészet engedd fel forralt borral. Ez a főzet nemcsak a pestises

kelésekre használ, hanem mindenféle gonosz mérgezésekre, a levegő és a gőzök mérgezésére. Jót tesz a fejnek, megerősíti a szívet és a gyomrot, segít a meghülésben. Ez a tüzes főzet átjárja a beteg ember testét, megégeti a gonosz mérget úgy, hogy az nagy izzadság közepette eltávozik. Ezért minden reggel egy dióhéjnyit kell fogyasztani belőle. Ha nem tudod elkészíteni a főzetet, akkor minden reggel fogyassz éhgyomorra kilenc szem bodzabogyót és igyál ecetbe keverve egy babnyi tört therjákat.

Kerülni kell a túlzott jóllakást, a fürdőbe járást, a párás-ködös levegőt esőzés idején, a hideg víz és tej fogyasztását. Ne igyál mindjárt, amint megszomjazol. Ne fogyassz továbbá sem cseresznyét, sem burgonyát. Ne tartsd vissza túl sokáig a bizeletedet.

Ne légy sem haragtartó, sem búbánatos, sem elégedetlenkedő.

Négy-öt naponként szedjél pestis tablettákat.

Tartózkodj mindentféle paráznaságtól.

Reggel, amikor felkelsz, ne terheld hirtelen a végtagjaidat, hanem öltözködj fel melegen, nyugodtan indulj útnak, ne maradj sokáig étlen.

Gyakran moss kezet sós vízben, és hagyd őket megszáradni.

Ne terheld magad túl a munkával és mindig őrizd melegen a fejedet és a lábaidat.

A kezelés attól függ, hogy a beteg ember forró/hideg/száraz vagy nedves természetű, ennek megfelelően kell eret vágni, borogatni, itatni vagy mást tenni.

Ha a kelések és a kiütések megjelennek, tizenkét órán belül a beteg segítségére kell sietni. Ha ezt elmulasztjuk, a mérge elharapózása feltartóztathatatlan, és minden további tevékenység hatástalan.

Jó tudni, hogy az élet az emberben három helyen nyugszik. Az agyban, a szívben és a májban. Ha a kelések a nyakon, a fülek mellett vagy az áll alatt jelentkeznek, akkor a kór az agyból származik és a betegnél a hüvelykujj és a kisujj között kell eret vágni. Ha a kelések a nyakon jelentkeznek, akkor a kór szintén az agyból származik, és a mérget a kisujj közelében kell kiereszteni. Ha a keléseket a hónaljok alatt vagy valamelyik karon találod, akkor a kór a szívből származik, a kar medián erét vágd meg, fiatalnál és idősnél egyaránt, hat évesnél és hetven évesnél egyformán. Ha a kelések a medencét vagy a lábakat támadják, akkor a lábon vágj eret, lehetőleg a boka közelében, így kieresztheted a mérgező vért a májból. Ha a kelések a hájas részeken jelentkeznek az annak a jele, hogy a baj a veséket is megtámadta és a lábakon a kisujjak közelében is eret kell vágni.

Általában csak az érintett oldalon, a kézen, karon vagy lábon szabad eret vágni. Ha a másik oldalon is eret vágnál, akkor a mérgezett vért a jó vérbe vonzanád és a kór egyáltalán nem vagy csak nagyon nehezen lenne gyógyítható.

Aki az érvágást az előírások szerint megtette, az máris jobban lesz, de még egyebet is tehet a javulásáért. Véggy egy marék zablisztet és tedd ecetbe, hogy jól megduzzadjon. Véggy egy lot therjákot, fél lot sáfrányt és készíts belőle olyan forró borogatást, amilyent csak el tudsz viselni, és egy kendővel kösd a kelések helyére és tartsd rajtuk 6 órán keresztül. Ha a borogatás hatására a kelés megpuhul, akkor megmenekültél, és idővel cseréld ki és tegyél újat.

A betegnek naponta négyszer ecetben áztatott metridátot kell adni. Ha nincsen metridát, akkor megteszi az

ecetbe kevert therják és sáfrány is. Függetlenül attól, hogy a beteg felforrósodott-e már, adj inni neki belőle. Adj neki pimpinella vízet is, viszont vigyázz, nehogy forrosító eledelt kapjon, elsősorban a tyúkhústól és a húislevestől kell óvni.

Sós ecetben áztass meg egy lenvásznat, és amikor a beteg izzad, töröld jól meg a kendővel az egész testét, és utána is tartsd melegen.

Ezeket a tanácsokat gyakran és figyelmesen olvasd át, hogy jól az emlékezetedbe vésd őket, és a leírtak szerint tudj cselekedni.

Hyomtatták Augsburghban, a Lech parti Szent Orsolya kolostornál Simon és Júdás előtti szerdán az ezeröttszáz tizenkettedik esztendőben.

*Überlingen látképe a Bodensee felől
(A szerző háza a kép jobb oldalán, a
dombtetőn áll.)*

Glosszárium

Andreas Reichlin-Meldegg: (*1400, Konstanz; †1477, Überlingen) Orvos, gyógyszerész. Tanulmányait Padovában végezte. A heidelbergi orvosi fakultás társalapítója. A baseli zsinat, majd II. Pius pápa és III. Frigyes császár személyi orvosa, a Bódeni tó körorvosa. Überlingeni háza az Alpoktól északra épült első reneszánsz lakóház.

Cubebe: Fűszernövény. Indiából származó bors féle.

Gonosz mérreg megégetése: A középkorban a láz fogalma nem volt egzakt. Nem létezett még lázmérő sem. A tüzes főzettől izzasztás révén homeopátiás elv szerint a láz csillapodását várták.

Lot: Régi német súlymérték, 1/32 font.

Májvéna, lépvéna: A jobb és bal kar fő gyűjtőerei. Anatómiailag alighanem a megfelelő oldali vena basilicanak illetve vena cephalicanak felelhetnek meg.

Metridát: Gyógyszerkeverék. A therják egyik változata, Mithridates király leírásában.

Peri mag: Bizonytalan magyarítás a német Peribkörner nyomán. Talán a délafrikai származású peri-peri fűszerre utal.

Pestis: A *Yersinia pestis* baktérium által terjesztett fertőző betegség. Nyirokcsomó megnagyobbodással és lázzal, olykor nehézlégzéssel, köhögéssel és vérköpéssel jár. Vérmérgezés révén a fertőzöttek több mint felénél néhány napon belül halálhoz vezet.

A középkor legsúlyosabb betegsége volt. Az első járvány 1346-ban tört ki Európában.

Területektől függően a lakosság negyedét-felét pusztította el.

Ugyanakkor a diagnosztikus lehetőségek híján nem minden „pestisnek” nevezett járvány származott a pestis baktériumtól. Hasonló tüneteket okoztak más, szintén halálos, de kevésbé veszélyes betegségek, például a tífusz.

A betegség feltételezhetően Kínából származik, a Xiang Jiang folyó völgyében volt endémiás. A mongolok hadi célokra alkalmazták. Kaffa ostrománál fertőzött tetemeiket lőtték át a városfalon. A városból genovai kereskedő hajókon érkezett a betegség Itálián át Európába. Elsődleges terjesztői a városi patkányok voltak, amelyekről bolhák csípésével jutott a betegség az emberekre. Ritkábban cseppfertőzéssel is terjedhetett.

A középkorban a betegség legfeljebb elkerülhető volt, de hatékony orvosság nem létezett rá. A felvilágosodástól kezdve a városi higiéné fejlődésével egyre ritkábbá vált. Yersin a XIX. században azonosította a kórokozóját. A XX. század második felétől antibiotikus kezeléssel vált gyógyíthatóvá.

Legjelentősebb szépirodalmi feldolgozása Camus regénye. Az algériai Oranba helyezett történet nem csupán fikció, az országban még a XXI. század elején is tört ki elszigetelt helyi pestis járvány.

Pestilenz: *A könyv két gyűjteményt közöl a pestis megelőzésének és gyógyításának lehetőségeiről. Mindkettőt a Bódeni tó körorvosának, Andreas Reichlin-Meldegnek tulajdonítja. A szerző halála után jelent meg, a könyvnyomtatás elterjedését követően hatvan évvel, a*

reformáció kezdete, vagyis az első civileknek szánt nyomtatott Biblia kiadása előtt.

A kiadás helyszíne, az augsburgi Szent Orsolya kolostor a Fugger család érdekeltségi körébe tartozó jelentős egyházi intézmény volt.

Pimpinella: Gyógynövény. A therják alkotóeleme. Földi tömjénnek is nevezik. Egyik alfajtája az ánizs.

Quintlin: Régi német súlymérték, $\frac{1}{4}$ lot.

Ruta: Gyógynövény.

Therják (triaker): Gyógyszerkeverék, amit az ókorban méreg ellenszérumként, a középkorban mindenféle betegségre hatásos csodaszerként tartottak számon.

Az ókori görög orvosok a kígyómarást ánizs és kömény tartalmú gyógynövény keverékkel próbálták gyógyítani, aminek a receptjét a kósi Asklepion szentély falában is elhelyezték. A therják elnevezés első említése az időszámítás előtti 2. századból, kólophoni Nikandrostól származik (Θηπιον gör.: vadállat).

VI. Mithridates, Pontos királya állítólag szülei megmérgezését követően jutott hatalomra. Félelmében, hogy maga is merénylet áldozatává válék a keveréket 54 összetevőre bővítette, és miután hatásosságát rabokon kipróbáltatta, rendszeresen fogyasztotta. Az összetevők között többek között ópium, mirha, sáfrány, gyömbér, fahéj valamint kacsa vér, kígyó- és béka hús szerepelt. Az ő nyomán nevezték a szert metridátnak is.

Galenos az időszámítás szerinti II. században már 70 összetevőjét írta le. Vipera hús tartalmának köszönhetően ő is kígyómarás elleni hatásosságot tulajdonított neki. A császárok közül Nero és Marcus Aurelius is rendszeresen szedte. A selyemúton keresztül Perzsiába, Indiába és Kínába is eljutott.

A therjárnak a „kutyaharapást szőrével” vagyis a homeopátiás elv alapján tulajdonították gyógyító hatást. A középkorban mindenféle betegség, köztük a pestis, a kolera és a szifilisz ellen is hatásos csodaszernek tartották. A pestis elleni hatásosságát különösen nagyra értékelték, mert a járvány kitörését a folyókba került mérges kígyóktól eredeztették. Mivel a pestist Isten büntetésének tekintették, a therjárnak szedésének erkölcsi vonatkozása is volt.

A reneszánsz idején az összetevők száma 300 fölé emelkedett. Előállításuk csak bizonyos városokban zajlott (Velence, Nürnberg, Amszterdam), ahonnan kiterjedt kereskedelem juttatta el egész Európába. A drága szer forgalmazása az említett városok vagyonosodásához is hozzájárult. Az akkor még ritkaságnak számító orvospatikusok presztízséhez hozzátartozott, hogy készítményeik között jómódú pácienseik számára elérhetővé tették a therjákat is.

Különböző therják receptek egészen a XIX. századik fennmaradtak az orvosi és gyógyszerész könyvekben.

A fordítást az első kiadás után ötszáz évvel, Pesten, a Duna parton készítették a szerző leszármazottai.